

І.В. Матюшин

ІНТЕРМЕДІЇ ЯКУБА ГАВАТОВИЧА У ГЕНЕЗІ УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ АБСУРДУ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНА РЕЦЕПЦІЯ

Культурологічний аналіз значущості Інтермедій Якуба Гаватовича (Гавата) у генезі української драматургії абсурду значною спрятиме розумінню особливостей культурного діалогу в Україні, соціального контексту творчої діяльності, сценічних інновацій українського експериментального театру. Метою представленої розвідки є огляд елементів дискурсу абсурду Інтермедіях Гаватовича. Досягненню визначеної мети сприяло широке використання методів культурологічного аналізу, що допомогло систематизувати наявні джерела літературної творчості Гаватовича та значний біографічний матеріал, дозволивши відтворити специфіку культурного контексту життя автора. Результати дослідження доводять, що Інтермедії Гаватовича включають такі елементи драматургії абсурду: фарс, гротеск, соціальна сатира сприяли. І зазначено, що саме ці жанрові елементи Інтермедій Гаватовича, тональність його творів, художні прийоми, використані автором, надають можливості визначити елементи драматургії абсурду в Інтермедіях Гаватовича як спосіб символічного спротиву колоніальному пануванню. Вважаємо, що саме цей, постколоніальний, аспект творчості автора є найбільшою мірою затребуваним сучасним українським соціумом й театральним мистецтвом – зокрема.

Ключові слова: бароко, театр, драматургія абсурду, гротеск, сатира.

DOI 10.34079/2226-2830-2024-14-27-24-32

Актуальність та стан дослідження. Театрознавці сформували стійке уявлення, що розвиток українського театру починається, так би мовити, з міраклія Якуба Гаватовича. Як стверджує Г. Пагутяк, лавреатка Шевченківської премії з літератури, він «відчинив двері українському театру, будучи вірменином, римо-католиком і дитям свого часу» (Пагутяк, 2023). Ймовірно, цьому значною мірою посприяла популярність його інтермедій. Наприклад, у Львові щороку відбувається театральний фестиваль під відкритим небом «Кіт Гаватовича» (проводиться з 2016 року). Під час проведення цієї розвідки з гордістю дізнався, що маріупольський театральний колектив «Театроманія» у 2019 році приймав участь у фестивалі з виставою «Прощай, зброе!», разом із харківським театром абсурду «Горобчик».

Значущість Інтермедій Гаватовича для становлення національного українського театру стала однією з основних тем Міжнародної наукової конференції «Україна-Польща: пограниччя театральних культур» (Факультет культури і мистецтв ЛНУ, 2020). Цей науково-комунікативний онлайн-захід відбувся 11 грудня 2020 р. у рамках Проєкту «Театр CHOREA у діалозі з Україною» за участю Львівського національного університету ім. Івана Франка у партнерстві з Ягеллонським, Варшавським та Лодзьким університетами, а також Театрального інституту ім. Збігнева Рашевського у Варшаві (Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, Warszawa) (факультет культури і мистецтв ЛНУ, 2020). Прикметно, що у культурній програмі конференції особливу увагу учасників і гостей привернув спектакль «Трагедія Івана», режисера Вальдемара Разняка («Tragedia Jana», Waldemar Razniak, театр «Хорея», прем'єрний показ 2018 р., Ляський дом культури, м. Ляськ, воєводство Лодзьке, Польща), за оригінальним текстом Гаватовича – «Трагедія або Візерунок смерті пресвятого Івана Хрестителя, Предтечі

Божого», показаний в рамках заходу (Гарбузюк, 2020). Це засвідчує, що інтермедії Гаватовича були предтечею української національної драматургії. Тому зрозуміло, чому його творчість приваблює дослідників українського театру. Розмаїття аспектів українсько – польського діалогу становить один із актуальних напрямків культурологічного аналізу.

Серед вітчизняного наукового доробку слід відзначити праці М. Павлика (Павлик, 1900), Л. Махновеця (Махновець, 1960), а також кодифікацію постаті Якуба Гаватовича в Українській літературній енциклопедії здійснена О. Мишаничем (1988), Вони сформували загальну рецепцію біографії, творчості письменника, його значущість для Української літератури. Класичною для культурознавчих досліджень залишається праця Михайла Павлика «Якуб Гаватович (Гават), автор перших руських інтермедій з 1619 р.» (Павлик, 1900). Важливу роль в кодифікації постаті Гаватовича відіграє стаття Олекси Мишанича (Мишанич, 1988).

Прикметною обставиною рецепції творчості Якуба Гаватовича є вірменське походження, приналежність до польського духовенства та культури, і питома українське джерело його драматичних творів. Тому, творчість Гаватовича також досліджувалась польськими науковцями. Як-от, С. Бараца (Barasz, 1890), тощо. Втім варто зазначити, що рецепція творчості Якуба Гаватовича, особливо в останні роки загалом обмежено знанням історично-культурного контексту (Ільницька, 2023).

Отже, театральний спадок Якуба Гаватовича становить невеликий за обсягом, утім значущий за своїм впливом момент становлення як української драматургії. Зрозуміло, що його зв'язок із драматургією абсурду не може бути безпосереднім, а лише інтенціональним. Це зумовлено значним розривом у часі між Інтермедіями Гаватовича, їх поданням глядацькій аудиторії та явленням драматургії абсурду в європейській і світовій драматургії.

Однак кілька аспектів із таких паралелей і аналогій, як ми вже бачили, можна визначити історичний, тематичний, формальний аспекти актуальності Інтермедій Гаватовича. В історичному плані Інтермедії Гаватовича є, так би мовити, зорею української драматургії. Але певні моменти історичних реалій, коли Інтермедії польського письменника та українського драматурга постали перед глядачами у Львові, та епохи утвердження драматургії абсурду, її ренесансу в сучасних театральних експериментах можуть виявляти певний паралелізм, або припускають деякі аналогії. Наприклад, вже згадуваний міжнародний фестиваль театрального мистецтва «Кіт Гаватовича», що з 2016-го року проводиться у Львові. З одного боку він нібито засвідчує зацікавленість української і польської театральних спільнот в актуалізації творчого спадку Якуба Гаватовича. І такий стан справ, на наш погляд, має культурно-історичне пояснення, оскільки Інтермедії Гаватовича пов'язані з засновничою, для української культурної ідентичності, епохою – епохою українського бароко. Але така культурно-історична рецепція не вирішує проблеми актуальності творчості драматурга.

Більш того, зазначимо, що узагальнення назви Інтермедії Гаватовича й її перенос на сценічні рефлексії сучасного українського експериментального театру демонструє, що культурно-історична рецепція неодмінно обмежена осмисленням теми очікування. Еталонні приклади таких знаходимо у п'єсі «Чекаючи Гадо» Самюеля Беккета («En attendant Godo», написано 1949 р., опубліковано 1952 р. Samuel Beckett) та кінострічці «Мій американський дядечко» Алена Рене («Mon oncle d'Amérique», 1980, Alain Resnais).

Аналогічна тематика повертає увагу в сценічних експериментах маріупольського колективу «Театроманії» та харківського «Воробушка / Горобця». Тож, Інтермедії Якуба Гаватовича перетворюються на своєрідний ескіз сучасного театального експерименту, в яких подекуди поспіхом, а подекуди із особливою

завзятістю автори намагаються розкрити проблеми, що, на їх погляд, намагаючи занурити глядача до екзистенціального виміру людського світосприйняття і життєрозуміння, перетворюється на своєрідний ескапізм сучасного індивіда. І, що видається цікавим, так це то, що не сценічний зміст Інтермедій Якуба Гаватовича, а окремі елементи його біографічного матеріалу його творчості включають такі ж самі вияви дезорієнтації особистості, нелінійну послідовність подій тощо.

Нарешті, ще один важливий момент творчості Якуба Гаватовича – це культурний діалогізм його творчої діяльності, а також глядачів його сценографії. Отже, зазначені аспекти дозволяють передбачати, що критичний аналіз значущості Інтермедій Якуба Гаватовича у генезі української драматургії абсурду наближає нас до розуміння особливостей і сучасного експериментального українського театру, і зірниць української драматургії, що може відкрити нові можливості для культурологічних досліджень і розуміння розвитку театрального мистецтва.

Метою даної розвідки застосувати культурологічний аналіз значущості елементів драматургії абсурду у становленні української драматургії. Гіпотезою даної розвідки є верифікація тези, що елементи драматургії абсурду, які представлені в Інтермедіях Якуба Гаватовича забезпечують сталість традиції театрального мистецтва та драматургії України.

Методи дослідження. Задля перевірки гіпотези дослідження були заставано загальнонаукові методи дослідження, а також культурологічний аналіз, що засновується на теоретичних положеннях студіювання та дослідження культури, що були викладені у роботах С. Янковського (Янковський, 2022; 2023) Результати дослідження спираються на порівняльний аналіз текстів драматичних творів та бібліографічних джерел, інтроспекцію, методи синтезу та аналогії. Важливо значення у визначенні культурологічного аспекту мали напрацювання маріупольської школи практичної культурології (Сабадаш, (ред.), 2021).

Виклад основного змісту. Історія українського театру нагадує розірваний ланцюг під тиском колоніального минулого країни. У XVII столітті Україна була поділена між Річчю Посполитою, Оттоманською імперією та московським царем, відомим згодом, як імперія Голштейн – Готторпських, або – «російська», що жорстоко обмежувала розвиток національної культури і театральної справи, зокрема, заборонами вживання мови, утисками українських видань та релігійною цензурою. Потім цю сумнозвісну естафету підхопила та вдосконалила «червона імперія», відома як «країна рад». Запропоноване дослідження драматургії абсурду на українській сцені значуще, тим, що пропонує подивитися на соціальну трансгресію театральних творів, як на феномен, який в умовах колоніального тоталітаризму, порушуючи сталі соціальні норми, подолавши межі між можливим та неможливим, перетворився на прояв інтелектуального спротиву, репрезентуючого людську гідність колоніальним режимом (Britannica, 2024).

Український письменник, по суміщенню – польський ксьондз вірменського походження Якуб Гаватович (Гават), вважається автором найдавніших українських інтермедій, відомих нам зараз: «Продав kota в мішку» та «Найкращий сон», що були поставлені на ярмарку в Кам'янці-Струмиловій, нині м. Кам'янка-Бузька, під час прем'єри його польської п'ятиактної драми «Tragedia albo wizerunek śmierci Jana Chrzcziciela, Przesłańca Bożego», яка була присвячена історії усікнення голови Іоана Предтечі 24 червня 1619 р, в день Різдва Іоана Хрестителя (Український інститут національної пам'яті, б.д.). У тому ж році текст драми і тексти інтермедій були надруковані латинською графікою. Українські тексти інтермедій були транслітеровані.

Науковці різних країн надають перевагу різним аспектам вивчення творчості Гаватовича. Наприклад, польські роблять наголос на соціально-політичну складову

життя і творчості Гаватовича: патронатні стосунки з польськими магнатами, та суто релігійний зміст його п'єси. А їх українські колеги найбільшу увагу приділяють народності інтермедій, як за змістом, так і за формою. Проте, мою увагу привернув той факт, що ніхто і ніколи спеціально не досліджував питання наявності «елементів абсурдного» в інтермедіях Я. Гаватовича. Незважаючи на твердження М. Есліна за спорідність театру абсурду з людськими снами, мріями фантазіями (Esslin, 1961, р. 293), доречним буде вказати, що П. Паві закликає розрізняти «елементи абсурду в театрі» з «театром абсурду» та виводить витoki абсурду з часів античності (Паві, 2006). «Елементи абсурду подибуємо в театральних формах задовго до появи театру абсурду 1950 – х років (Арістофан, Плавт, середньовічний фарс, комедія дель – арте,)» (Паві, с. 23-24). Тобто, можна стверджувати за наявність «елементів абсурдного» в інтермедіях Гаватовича, та використовувати цей термін як цілком коректну формулу для позначення спільних рис драматургічної та літературної складових в інтермедіях з відповідними рисами у жанрі «театру абсурду». Така позиція дотична точці зору вітчизняного дослідника, який детально розглянув походження поняття «театр абсурд» у контексті його зв'язку із «театром парадоксу», втім варто зазначити, що в розвідці Є. Васил'єва не враховано наявність окремих рис «театру абсурду» у класичній, анприклад, бароковій драматургії (Васильєв, 2005).

Латинське слово *intermedia* означає «проміжна, середня». Це невеличкий розважальний драматичний твір, що складається з одного акту, який виконують між актами вистави. Інколи, зміст інтермедій був зв'язаний з темами, що розвивалися в п'єсах, але здебільшого, їх сюжети були незалежні від них. Українські інтермедії як жанр драматургії, виникли від наслідування інтермедій у стародавній польській драматургії, де в свою чергу позначився вплив побутової західноєвропейської драми, створеної за комічними, або сатиричними сюжетами. Проте, за змістом українська інтермедія, це, насамперед, породження тогочасного життя; вона широко використовувала мотиви та сюжети української народної творчості, а також матеріали популярної книжної сатиричної літератури (Чижевський, 1956).

Найбільш точно дескрипція інтермедії Гаватовича «Найкращий сон» містить праця «Якуб Гаватович (Гават), автор перших руських інтермедій з 1619 р.», яка створена сто двадцять два роки тому Михайлом Павликом: «У другій інтермедії до драми Гаватовича, єдиний пиріг, знайдений двома голодними селянами, до яких в дорозі пристав третій, повинен дістатися за умовою тому, хто, заснувши, побачить кращий сон. Один селянин бачить себе в раю, де його вдосталь нагодували. Другий – бачить себе в пеклі, де він мучиться серед інших грішників і вже не повернеться на землю. А третій, почувши про сни перших двох селян, говорить, що ангел підняв його за чуба на небо, потім підвів до пекла, і обидва його супутники звеліли йому з'їсти пирога, бо їжа їм більше не потрібна. Обидва обдурені і розгнівані селяни проганяють свого випадкового супутника» (Павлик, 1900).

В інтермедії «Кіт в мішку» жертвою шахрая, бідняка Климка є довірливий заможний селянин Стецько, який обіцяє винагородити свого співбесідника, якщо той, ставши його наймитом, виявиться таким здібним звіроловом, яким себе рекомендує. Климко не тільки видурює гроші у можливого роботодавця, продавши йому в мішку kota замість лисиці, а ще, на додачу, вмовляє його знищити власне майно, вкривши горщики одежею і травою, та запевнивши Стецька, що там лежить його ворог. Завдавши шахрайськими маніпуляціями шкоди ні в чому не винній людині, він знущається з нього та йде геть, шукаючи, кого б ще обдурити.

Це – світ навиворіт: коли сюжети із самого початку доведені до гротеску, а у штучно створених обставинах знущаються з довірливості та співчуттям, коли працьовитість і ощадливість оголошуються пороком, а шахрайство та омана –

чеснотами. Причому сам автор все свідоме життя, користувався статками і впливом найбагатших людей свого часу. За відсутністю у сюжетах протагоніста, наявні герої інтермедій унеможливлюють самоідентифікацію, бо якому глядачеві захочеться побачити себе у особі ошуканого, недалекогоглядного персонажа? Але, ця неможливість тільки підсилює комічний ефект, дозволяючи слідувати за дією на сцені, не ототожнюючи себе з жодним персонажем, наче збоку. Світ інтермедій Гаватовича, це – фарс, спотворена реальність, гіперболізована у недоліках та доведена до безглуздя. Відгадка секрету популярності інтермедій Гаватовича, у цілком релігійній за змістом трагедії, полягає в її людиноцентричності, та фрондерській «театральній секуляризації». Наприклад, розповідаючи свій сон за подорож до пекла, селянин робить наголос, що на першому місці серед різного «поспільства», яке він нібито там бачив, були пани та священники. Також, виразно лунає сатиричний соціальний мотив: селяни продали свої воли та йдуть найматися на «фліс», тобто, на сплав: «Не будемо більше на шарварку на тіїх волах робити. Ліпше на флісі служити». Як зазначав Драгоманов, сюжети обох інтермедій, мають першоджерело світової літератури: історія про Уленшпігеля для першої інтермедії, та повість з «Римських діянь» для другої, обидві були перекладені польською не пізніше початку XVII ст. (Махновець, 1960). Вважаю цей факт додатковим підтвердженням діалогу культур доби бароко між Європою та Україною.

Знайомство з життєвим шляхом Я. Гаватовича допомогло автору краще зрозуміти соціально-політичні обставини, які сформували його, як особистість, та, врешті, вплинули на творчість. Якуб Гаватович, народився 1598 р., у львівській родині органіста вірменина Каспара Гавата. Закінчивши початкову школу, він опинився у Бережанах, на утриманні Катерини Анни Сенявської, дружини Адама Єроніма, підчашого коронного. Там він жив при одному з домашніх учителів синів Сенявської, з якими потім поїхав вчитись до Кракова, де у віці 17 років здобув в Ягеллонській Академії ступінь бакалавра філософії. Після того, родина Жолкевських, друга за статусом у польському королівстві, покликала його в якості учителя до свого маєтку у Кам'янці–Струмиловій. Після загибелі голови сімейства Гаватович негайно повернувся під протекцію Сенявської, аби розпочати духовну кар'єру та став ксьондзом. Після цього, він змінив прізвище, назвавшись Гаватом. Так він і був ксьондзом у замковій каплиці Сенявських аж до 1628 року, після чого отримав від них у подарунок одну з найбагатших латинських парафій, та вже за рік стає плебаном, або католицьким парафіяльним священником. Завдяки місцевим парафіяльним актам, відомо, що Якуб став стрімко багатіти. «За 1648 і 1649 роки, Гават вже числив собі 2000 гривень польських», - повідомляє Михайло Павлик. Також відомо, що цей галицький вірменин у той час займався ще й лихварством, позичаючи гроші під процент. Наприклад, в 1649 році він позичив родині Ковальських, стольникам львівським, 4500 злотих під 8 відсотків (Józefowicz, 1854). Тобто, користолюбство у приватному житті не заважало, ані духовному сану, ані обітничі нехтування Мамоною. Через три роки його дохід з парафії ще збільшується, і він стає львівським каноніком, а ще через два роки – ще й плебаном Білки Шляхецької (нині село Верхня Білка). Відтоді ж, його іменовано каноніком римо-католицької капітули у Львові. Гават стає настільки впливовим та заможним, що двічі рятує Львів: вперше під час облоги міста козаками він приймає участь у перемовинах з Б. Хмельницьким, а вдруге, під час турецької облоги. Тоді всі заможні містяни покинули місто і Гават, як адміністратор архидієцезії разом із бургомістром збирав викуп з львів'ян. Ось так, львівський вірменин, син органіста, римо-католик став предтечею українського театру.

З плином часу почалася зміна чергової історично-культурної епохи: московський царат вислизнув від васальної залежності від Кримського ханства та перетворився на імперію, Україна в особі гетьмана Мазепи зазнала чергової нищівної поразки, була

зруйнована Січ і почалося активне закріпачення українців. А в Європі почала трансформуватися культурно-філософська парадигма: прийшла доба «освіченого абсолютизму», коли всю державу уособлювала одна людина: «Держава – це Я». Епоха бароко добігала кінця.

Висновки дослідження. Епоху бароко XVII – XVIII ст. вважають своєрідним «золотим віком» української культури, що за тодішніх умов її колоніального стану є справжнім абсурдом. Нарешті, у 1619 році парадоксальним чином, завдяки бакалавру філософії зі Львова, вірмену за походженням, римо-католику, Я. Гаватовичу, починає свій відлік історія українського театру. Бо, саме з його іменем пов'язаний яскравий приклад початку українсько-польського міжкультурного діалогу у театральній царині. М. Павлик, відгукуючись за біографічні подробиці Я. Гаватовича, зазначив: «чудно тут те, що тим вихованцем не був Русин, але був Поляк, і тим чудніше, що той Поляк серед тодішніх релігійних, національних і соціальних незгод межі Поляками й Русинами, не тільки переступив у літературі на руське поле, але й піднявся на висоту признання в літературі хлопського руського елементу. Сучасні руські письменники, заняті обороною православ'я та спутані церковною мовою, ще не дійшли були до писання драм, а тим менше таких сьвітських шук, як інтермедії в простій народній мові» (Павлик, 1900, с. 40).

Однак, черговий розділ українських земель між двома імперіями, знищення залишків автономії України московським царем, ліквідація гетьманщини, заборона усіх публікацій українською, зросійщення верхівки українського суспільства наприкінці XVIII ст., не тільки загальмували розвиток національної культури, але й відкинули її до жалюгідного колоніального стану.

Перспективи дослідження. Творчість Якуба Гаватовича в культурно-історичному зрізі належить до епохи українського бароко. Проте питання якою мірою цей стиль був колоніальним, а якою мірою в ньому зароджуються оригінальні риси національної культури залишається відкритим для подальших досліджень. Так само, як і детальний аналіз взаємозв'язку сучасного експериментального українського театру із елементами української барочної драматургії становить один і найбільш важливих напрямків сучасного культурологічного аналізу театального мистецтва та забезпечення його сталості в сучасному соціумі, який значною мірою віддалився від антитези інтернаціонального та національного, якими, так би мовити, рясніє культурно – історична рецепція Інтермедій Гаватовича.

Бібліографічний список

- Barącz, S., 1890. *Gawath Jakób. Szkic bibliograficzny*. Poznań 1890 Available at: <<https://polona.pl/item/gawath-jakob-szkicbibliograficzny,NzE1MTQ1MDA/2/#info:metadata>> (Accessed 22.05.2024)
- Britannica, 2024. The Editors of Encyclopaedia, "Theatre of the Absurd". *Encyclopedia Britannica*, 8 Feb. 2024, Available at: <<https://www.britannica.com/art/Theatre-of-the-Absurd>>. (Accessed 22.05.2024)
- Esslin, M., 1961. *The Theatre of the absurd*. New York : Anchor Books edition.
- Józefowicz, J. T., 1854. Kronika miasta Lwowa od roku 1634 do 1690 obejmująca w ogólności dzieje dawnej Rusi Czerwonej, a zwłaszcza Historya arcybiskupstwa Lwowskiego w tejże epoce, Available at: <<http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=5160&from=publication>> (Accessed 22.05.2024)
- Васильєв, Є., 2005. «Театр абсурду» та «театр парадоксу»: проблеми термінології. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 22, с. 186–189.

- Гарбузюк, М., 2021. «Трагедія, або Образ смерті...» Я. Гаватовича як документ польсько-українського театрального пограниччя: причинки до історії. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого*, 27–28, с. 8–17.
- Ільницька, Л., 2023. *Європейські вчені-гуманітарії у Науковому товаристві імені Шевченка: українознавчий дискурс*. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15\(31\)-4](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15(31)-4)
- Махновець, Л. Є., 1960. *Українські інтермедії XVII – XVIII ст. пам'ятки давньої української літератури*. Київ : Видавництво Академії Наук Української РСР.
- Мишаніч, О., 1988. Гаватович (Гават) Якуб. В: *Українська Літературна Енциклопедія: в 5 т.* Київ: Укр. рад. енциклопедії ім. М.П. Бажана, Т. 1. А-Г. Доступно: <<http://litopys.org.ua/ulencycl/ule28.htm>> (дата звернення 22.05.2024)
- Паві, П., 2006. *Словник театру*. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Ів. Франка.
- Павлик, М., 1900. Якуб Гаватович (Гават), автор перших руських інтермедій з 1619 р. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*, с. 35–36.
- Пагутяк, Г., 2023. Різдвяна зоря Якуба Гаватовича. *Локальна історія*. Доступно: <<https://localhistory.org.ua/texts/statti/rizdviana-zoria-iakuba-gavatovicha/>> (дата звернення: 19.07.2024).
- Сабадаш, Ю. (ред.), 2021. *Сучасна культурологія: постмодернізм у логіці розвитку української гуманістики : кол. монографія*. Київ : Ліра-К.
- Український інститут національної пам'яті, б.д. 1619 - постановки драми Якуба Гаватовича [онлайн] Доступно: <<https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/8/1619-postanovky-dramy-yakuba-gavatovycha>> (Дата звернення 22.05.2024)
- Факультет культури і мистецтв ЛНУ, 2020. *Міжнародна наукова конференція Україна-Польща: пограниччя театральних культур*. Доступно: <<https://kultart.lnu.edu.ua/news/mizhnarodna-naukova-konferentsiia-ukraina-pol-shcha-pohranychchia-teatral-nykh-kul-tur>> (дата звернення 22.05.2024)
- Чижевський, Д., 1956. *Історія української літератури: Від початків до доби реалізму*. М. – Нью-Йорк, 1956. С. 248.
- Янковський, С., 2022. Концепція та студіювання культури. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*, 24, с. 141–153.
- Янковський, С., 2023. Конвенційна концепція культури. *Актуальні проблеми науки і освіти : збірник матеріалів XXV підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ*. Київ : МДУ, с. 183–186.

References

- Barącz, S., 1890. *Gawath Jakób. Szkic bibliograficzny*. Poznań Available at: <<https://polona.pl/item/gawath-jakob-szkicbibliograficzny,NzE1MTQ1MDA/2/#info:metadata>> (Accessed 22.05.2024) (in Polish)
- Britannica, The Editors of Encyclopaedia, 2024. "Theatre of the Absurd". *Encyclopedia Britannica*, 8 Feb. 2024, Available at: <https://www.britannica.com/art/Theatre-of-the-Absurd>. Accessed 17 June 2024. (дата звернення 22.05.2024)
- Chyzhevs'kyu, D., 1956. Istoryia ukrayins'koyi literatury: Vid pochatkiv do doby realizmu [History of Ukrainian literature: From the beginning to the age of realism]. М. – N'yu-York, 1956. S. 248.
- Esslin, M., 1961. *The Theatre of the absurd*. New York : Anchor Books edition.

- Harbuzyuk, M. V., 2021. «Trahediya, abo obraz smerti...» YA. Gavatovycha yak dokument pol's'ko-ukrayins'koho Teatral'noho pohranychchya: prychny do istoriyi ["Tragedy, or Image of Death..." by Ya. Gavatovych as a document of the Polish-Ukrainian theatrical borderland: reasons for history]. *Naukovyy visnyk Kyivsk'oho natsional'noho universytetu teatru, kino i telebachennya imeni I. K. Karpenka-Karoho*. 27–28, p. 8–17 (in Ukrainian).
- Il'nytska, L., 2023. Yevropeys'ki vcheni-humanitariyi u Naukovomu tovarystvi imeni Shevchenka: ukrayinoznachchy diskurs [European humanitarian scientists in the Shevchenko Scientific Society: Ukrainian studies discourse]. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15\(31\)-4](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15(31)-4) (in Ukrainian)
- Józefowicz, J. T., 1854. Kronika miasta Lwowa od roku 1634 do 1690 obejmująca w ogólności dzieje Rusi Czerwonej, a zwłaszcza Historya arcybiskupstwa Lwowskiego w tejże epoce, 1854. URL: <http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=5160&vid=publication> (Accessed 22.05.2024) (in Polish)
- Makhnovets', L. Ye., 1960. *Ukrayins'ki intermediiy XVII–XVIII st. pam'yatky davn'oyi ukrayins'koyi literatury* [Ukrainian interludes of the XVII–XVIII centuries. monuments of ancient Ukrainian literature]. Kyiv: Vydavnytstvo Akademiyi Nauk Ukrayins'koyi RSR (in Ukrainian).
- Mizhnarodna naukova konferentsiya Ukrayina-Pol'shcha: pohranychchya teatral'nykh kul'tur. Fakul'tet kul'tury i mystetstv LNU. 11.12.2020. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/news/mizhnarodna-naukova-konferentsiia-ukraina-pol-shcha-pohranychchya-teatral-nykh-kul-tur> (access date 22.05.2024) (in Ukrainian)
- Myshanich, O., 1988. Havatovych (Havat) Yakub [Gavatovych (Gavat) Yakub]. In: *Ukrayins'ka Literaturna Entsyklopediya* [Ukrainian Literary Encyclopedia], in 5 v. Kyiv: Ukr. rad. entsyklopediyi im. M. P. Bazhana, Vol. 1. A–G Available at: <http://litopys.org.ua/ulencycl/ule28.htm> (Accessed 22.05.2024) (in Ukrainian)
- Pahutyak, H., 2023. Rizdvyana zorya Yakuba Havatovycha. *Lokal'ha istoriya*. Available at: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/rizdviana-zoria-iakuba-gavatovicha> (Accessed 19.07.2024) (in Ukrainian)
- Pavi, P., 2006. *Slovyk teatru* [Dictionary to the theater]. Lviv : Vyd. tsentr LNU im. IV. Franka. (in Ukrainian)
- Pavlyk, M., 1900. Yakub Havatovych (Havat), avtor pershykh rus'kykh intermediy z 1619 r. [Yakub Gavtovich (Gavat), the author of the first Russian interludes since 1619.]. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*, s. 35 – 36 (in Ukrainian).
- Sabadash, Yu. (red.), 2021. *Suchasna kul'turolohiya: postmodernizm u lohitsi rozvytku ukrayins'koyi humanistyky : kol. monohrafiya* [Modern cultural studies: postmodernism in the logic of the development of Ukrainian humanism: col. monograph]. Kyiv : Lira-K (in Ukrainian).
- Ukrayins'kyi instytut natsional'noyi pam'yati, n.d. 1619 - postanovky dramy Yakuba Havatovycha. [online] Available at: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/8/1619-postanovky-dramy-yakuba-gavatovycha> (Accessed 22.05.2024) (in Ukrainian)
- Vasyl'yev, Ye., 2005. «Teatr absurdu» ta «teatr paradoksu»: problemy terminolohiyi ["Theatre of the Absurd" and "Theatre of the Paradox": problems of terminology]. *Visnyk Zhytomyr'skoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 22, s. 186–189.
- Yankov's'kyi, S., 2022. Kontsepsiya ta vyvchennya kul'tury [Concept and study of culture]. *Visnyk Mariupol'skoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Filosofiya, kul'turolohiya, sotsiolohiya*, 24, p. 141–153 (in Ukrainian).
- Yankov's'kyi, S., 2023. Konventsijna kontsepsiya kul'tury [Conventional concept of culture]. *Aktual'ni problemy nauky i osvity. Zbirnyk materialiv XXV pidsumkovoyi naukovo-*

praktychnoyi konferentsiyi vykladachiv MDU. Kyiv: MDU, p. 183–186 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 18.06.2024.

I. Matyushyn

YAKUB HAVATOVYCH'S INTERLUDES IN THE GENESIS OF UKRAINIAN ABSURDIST DRAMA: A CULTURAL RECEPTION ANALYSIS

The interludes of Yakub Havatovych are an integral part of Ukrainian Baroque dramaturgy, playing a significant role in the development of native absurdist drama. These works are characterized by their complexity and depth, reflecting the intricate socio-political and cultural processes of their time. The dramaturgy of Yakub Havatovych, particularly his interludes, laid the groundwork for later theatrical experiments that incorporated elements of farce, grotesque, and social satire, which eventually became hallmarks of absurdist drama.

The objective of this article is to review the elements of absurd discourse in Ukrainian Baroque drama from the 17th century to the first half of the 18th century. This period is critically important for understanding the formation of Ukrainian national culture and its literary and theatrical traditions. The study involves the systematization of available sources on Havatovych's works, which allows for the reconstruction of the cultural context of the era and the influences that shaped the national Ukrainian culture. The systematization of existing sources on Havatovych's works has enabled the reconstruction of the cultural context of the era and the formation of national Ukrainian culture. It has been demonstrated that elements of absurdity in Havatovych's interludes, such as farce, grotesque, and social satire, contributed to resistance against colonial domination. His works contained critical commentary on the social and political situation, using humor and absurdity to highlight inconsistencies and injustices.

The Baroque drama of Yakub Havatovych, particularly his interludes, employed various theatrical devices to create multidimensional and often paradoxical situations. These techniques later became characteristic of absurdist dramaturgy, which seeks to highlight the absurdity of human existence through nonlinear narratives and symbolism. It is important to note that the elements of farce and grotesque used by Havatovych in his interludes inspired subsequent generations of playwrights to further explore absurdity in theater. Overall, the retrospective analysis of Yakub Havatovych's work and his contribution to the development of Ukrainian absurdist drama provides a better understanding of the evolution of Ukrainian theater. This study underscores the importance of interludes as key components of Baroque dramaturgy and their influence on the formation of the aesthetic and thematic foundations of absurdist drama. Such an analysis also reveals how Baroque drama reflected the ideological and cultural conflicts of its era, contributing to the formation of national consciousness and cultural identity.

Key words: baroque, theater, drama of the absurd, grotesque, satire.